

УДК: 911:3: 33:338.48

Рутинський М.

Львівщина: територіальна організація рекреаційно-туристичної сфери та сучасний турпродукт регіону

Постановка теми дослідження. Зрушення, що відбуваються за останнє десятиріччя у рекреаційно-туристичній сфері України, ведуть до динамічної трансформації традиційного туристичного продукту окремих регіонів, появи багатьох нових інноваційних видів туризму і форм туристичного обслуговування, зрештою виступають визначальним чинником ускладнення (у деяких випадках – спрощення) територіальної організації рекреаційно-туристичної сфери відповідно до реалій, які диктує сучасний ринок турпослуг.

На рівні національного туристичного ринку України фіксуємо дві закономірні тенденції:

- тенденцію подальшої диференціації обсягів туристичного освоєння окремих регіонів країни (за статистикою туробслуговування розрив між регіонами-лідерами і регіонами-аутсайдерами стабільно зростає з 1997 року);
- тенденцію подальшого росту сучасної турпродуктної спеціалізації і ринкового позиціювання комплексу туристичних послуг (турпакетів) окремих регіонів на загальнонаціональному ринку.

Названі реалії трансформації національного туристичного ринку визначають актуальність і наукову новизну усебічного дослідження сучасних трансформаційно-еволюційних процесів розвитку туризму й географічної організації модерного рекреаційно-туристичного комплексу на рівні найперспективніших туристичних регіонів нашої країни.

Аналіз останніх досліджень з проблематики. Питання вивчення структури і функціонування національного рекреаційно-туристичного комплексу та його територіальної організації займають в економічних та економіко-географічних дослідженнях українських науковців вагоме місце. Серед останніх праць, у яких сформовано теоретико-методологічні засади вивчення туризму як економічної категорії і просторової данності, слід назвати у першу чергу комплексні монографічні дослідження В.І. Мацоли [5], В.А. Калитюка [2], О.О. Любіцевої [4], О.О. Бейдика [1] тощо.

Важливими для розуміння сутності процесів територіальної організації і турпродуктного позиціонування на туристичному ринку є низка регіональних досліджень, у яких географічним об'єктом аналізу виступає Карпатський регіон як окрема геотуристична цілісність, а також таксономічно супідрядні адміністративні області й турареали, що його формують. Зокрема, тут слід згадати монографію д.еко.н. В. К. Євдокименка [9], у якій накреслено цілісну стратегію управління розвитком регіонального туристичного комплексу, а також праці В. С. Кравціва, В. І. Гетьмана, П. В. Жука, Ю. В. Зінька, О. В. Стецюк та ряду інших дослідників [3, 6-8, 10, 11 та ін.].

Формулювання цілей статті. Територіальна організація рекреаційно-туристичної сфери регіону складається з природно- і суспільно-ресурсної складових та наявної інфраструктурної бази туристичного обслуговування. Вона визначає структуру турпродукту, з яким регіон виходить на національний і міжнародний туристичні ринки. І в той же час запити туристичного ринку чинять обернений вплив і диктують вимоги щодо адекватності характеру територіальної організації туристичного комплексу регіону запитам ринку (споживацького попиту).

Розгляд структури сучасного турпродукту Львівського регіону як одного з найперспективніших туристичних регіонів України, є основною ціллю даного дослідження. Відповідно до внутрішньорегіональних особливостей турпродуктної спеціалізації Львівщини, у дослідженні поставлено за мету проаналізувати зв'язок між туристичною спеціалізацією та характером територіальної організації туризму у регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На Львівську область припадає 3,6 % (21,8 тис. км²) і 5,4% (2,7 млн. осіб) населення України. Це найбільша й економічно найрозвинутіша область Карпатського регіону. Область поділена на 20 адміністративних районів, нараховує 42 міста, з них чотири (Львів, Дрогобич, Стрий, Червоноград) з населенням понад 50 тис. осіб. В обласному центрі – м.Львові проживає 730 тис. осіб.

Львівська область має добре розвинуту транспортну інфраструктуру і виступає головним транзитним коридором в євразійській комунікаційній мережі Європейський Союз – Україна – Росія та країни Кавказу, Центральної і Східної Азії.

Основними транзитно-туристичними осями області є міжнародні автомагістралі Е-5 (Київ – Львів – Ліссабон), Е-17 (Львів – Люблін – Варшава), Е-40 (Львів – Краків – Франкфурт), Е-471 (Львів – Стрий – Чоп). Зі Львова забезпечується пряме автобусне сполучення з містами Польщі, Німеччини, Чехії, Великої Британії, Білорусі. Залізничне сполучення дозволяє дістатись до Варшави, Кракова, Москви, Мінська, Праги, Братіслави, Афін, Бухаресту, Софії, Відня. Міжнародний аеропорт у Львові обслуговує рейси до Варшави, Франкфурта, Москви. Нині уздовж автошляхів міжнародного і регіонального значення, які активно використовуються туристами, формується розгалужена

інфраструктура приватних мотелів, кемпінгів, ресторанів, сервіс-центрів, що здійснюють обслуговування транзитно-туристичних потоків на рівні європейських стандартів. Щільність автодорожньої мережі становить 0,37 км/ км² (середнє значення по Україні – 0,17 км/ км²). Це дає змогу охопити кільцевими екскурсійно-туристичними маршрутами панівну більшість природних та історико-культурних атракцій області.

Протяжність області з півночі на південь складає 250 км. Така витягнутість зумовлює природну зональність ландшафтів: *поліських* – з хвойними лісами і болотами, *подільських і передгірських* – з широколистяними лісами і степовими ділянками, *карпатських* – з гірськими лісовими просторами. Поряд з цим територією Львівщини пролягає Головний Європейський вододіл, що розмежовує басейни Балтійського і Чорного моря. Завдяки вододільному положенню області, на Львівщині беруть початок одні з найбільших рік Центрально-Східної Європи: Дністер (басейн Чорного моря) і Західний Буг (басейн Балтійського моря).

Багата область і на об'єкти історико-культурної спадщини, яких нараховується понад 3,5 тисячі. Понад 2 тисячі охоронних об'єктів знаходиться у м.Львові; історико-архітектурний ансамбль його центральної частини включено у 1998 році до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Щороку історико-культурні пам'ятки Львівщини притягують до себе туристів з усієї України та з-за кордону, у 2006 році екскурсійними послугами скористалося близько 250 тис. гостей області, з 1997 р. має місце тенденція стабільного зростання туристично-екскурсійного потоку.

В області функціонує потужна нічліжна база, що нараховує 86 готелів, з них 32 розташовані у м.Львові. До готелів з високим рівнем комфортності відносяться “Гранд-готель” 4-*, “Опера” 4-*, “Дністер” 4-*, “Замок Лева” 3-*, “Еней” 3-*, “Нтон” 3-*, “Бюргер Клуб” 3-*, “Олена” 3-*, “Жорж” 3-*.

Внутрішньообласний розподіл туристичних потоків на Львівщині здійснюється в радіальному напрямку від м.Львова – західної “столиці” України, що виступає одним з найбільших центрів туристичного притягання в Центрально-Східній Європі.

Львів – це місто музеїв. Численних туристів приваблюють у це древнє й гостинне місто історико-архітектурні комплекси різноманітних будівничих стилів XVI – XIX ст., унікальні зібрання й різноманітні колекції, що зберігаються в Національному та Історичному музеях, Картинній галереї, Музеї історії релігії та “Арсеналі” – музеї старовинної зброї.

Крім Львова, загалом на території області за особливостями рельєфу, ландшафтними й етнокультурними характеристиками доцільно виділяти чотири рекреаційно-туристичні райони:

- *Малополіський* (включає в себе північні Червоноградський, Радеківський і Бродівський адміністративні райони).

- *Розтоцько-Опільський* (охоплює центральну частину області з економічно найрозвинутішими Жовківським, Кам'янко-Бузьким, Бузьким, Яворівським, Городоцьким, Пустомитівським, Золочівським, Перемишлянським адміністративними районами).

- *Передкарпатський* (включає в себе Самбірський, Дрогобицький, Стрийський, Миколаївський і Жидачівський адміністративні райони).

- *Карпатський* (по орографічній осі Карпат межує із Закарпаттям та Івано-Франківщиною), що об'єднує Старосамбірський, Турківський і Сколівський

адміністративні райони.

Малополіський туристичний район – найменш розвинутий, порівняно з іншими туристичними районами Львівщини, проте володіє достатньо високим туристичним потенціалом. Район характеризується тією ж туристичною спеціалізацією, що й Розточчя та Опілля, і пропонує головним чином екскурсійно-туристичний продукт. Гостей цього району приваблюють:

- мальовничі малополіські ландшафти з самотніми селами волинського етнографічного типу;
- давньоруські міста з фортифікаціями-городищами Белз (X ст.) і Буськ (1097 р.);
- місцеві Підгорецький і Бродівський замки середньовічно-ренесансної доби;
- старожитні галицькі міста Сокаль і Червоноград з сакральними спорудами XVI-XVII ст. у стилі ренесансу;
- автоподорожі у суміжні турцентри Почаїв і Берестечко.

Розточко-Опільський туристичний район охоплює центральну смугу Львівщини з м.Львовом на чолі. Район спеціалізується на обслуговуванні рекреаційного потоку з м.Львова, а також на історико-культурному, релігійному й сільському зеленому туризмі. Туристичне “обличчя” району формує надзвичайно багата історико-культурна спадщина різних епох, народів і культур. Незмінною популярністю серед іноземних та українських туристів користуються:

- пам'ятки Київської Русі й Галицько-Волинської держави (IX-XIV ст.): Плісненськ (одне з наймогутніших давньоруських городищ X-XIII ст. площею 160 га. з сімома лініями оборонних валів), а також Белз і Буськ.

- мальовничі замки Львівщини: *Олеський замок-музей* в оточені мальовничого ландшафтного парку (місце народження й резиденція польського короля Яна III Собеського; музейна експозиція замку славиться унікальним батальним полотном “Битва під Віднем” художника М.Альтамонте (1692 р.), унікальною колекцією дерев'яної скульптури XIV-XIX ст., іконописами та меблями XII-XVIII ст. та ін.), *Підгорецький замок-палац* (“маленький Версаль” в оточені ландшафтного парку, поряд фамільний костел-усипальниця магнатів Жевуських), *Золочівський замок* бастионного типу (1442 р., витримав кілька турецько-татарських облог, всередині замкового подвір'я – двоповерховий ренесансовий палац і “Китайський” палац у східному стилі), *Свіржський замок* (1482 р., витримав дві турецькі облоги у 1672 і 1675 рр.), *Старосільський замок* князів Острозьких.

- історико-культурні центри ренесансного містобудування: Жовква (резиденція польських королів), Городок (згад. 1213 р., церкви XVII ст.), Яворів, Судова Вишня, Глиняни, Буськ, Золочів;

- релігійні центри і пам'ятки народної сакральної архітектури: древні монастирі у Лаврові (1292 р., Онуфріївська Лавра заснована князем Левом, сином Данила Галицького, на честь якого названо м.Львів. У монастирі – усипальниця князя Лева, двох володарів Молдови та багатьох середньовічних єпископів), Підкамені (XV ст.), Крехові (XVII ст.), Підгірцях (XVIII ст.), с.Страдч та ін.;

- села – центри народних промислів і сільського зеленого туризму (с.Потелич, с.Грушів, с.Монастирок, с.Івано-Франкове, с.Мокротин, с.Куликів і ін.);

- екотуристичні об'єкти: Яворівський НПП, заповідник “Розточчя”.

Переважно місцевих рекреантів обслуговують невеликі бальнеологічні курорти району Немирів і Шкло (сірководневі мінеральні води).

Неабиякого розвитку набуває в Розтоцько-Опільському районі екстремальний туризм: стрибки з парашутом з висоти 1 км. у м.Городку, військовий туризм з можливістю випробувати важку бронетанкову техніку та постріляти з усіх видів зброї, у т.ч. мінометів і гармат тощо.

Львівське Передкарпаття – це найпопулярніший в Україні загалом, і в карпатському регіоні зокрема, курортний район міжнародного значення. Формують його три міста: *Трускавець, Моршин, Східниця* – бальнеологічні курортні міста з десятками санаторіїв і пансіонатів з лікуванням. Курортний турпродукт передбачає стаціонарне комплексне оздоровлення під наглядом кваліфікованого медперсоналу (індивідуальний підхід до кожного клієнта), що включає в себе діагностику захворювань, курс питного лікування, інгаляції мінеральними водами, прийом соляних і термальних ван, лікувальні грязь- і кліматотерапію, спортивно-реабілітаційну медицину в гірськолисових ландшафтах Карпат, дієтичне харчування натуральними екологічно чистими продуктами. Сервіс: проживання у комфортабельних котеджах (номери з усіма зручностями) доповнюється набором інфраструктурних закладів курортного дозвілля – баром-рестораном, диско-клубом, басейном, фінською і російською саунами, солярієм, перукарнею, інтернет-зв'язком, пунктом обміну валюти, пунктом прокату туристичного та гірського спорядження, спортивними залами та майданчиками, дитячими ігровими площадками, парком-дендрарієм, охороною автостоянкою тощо.

Стаціонарна рекреація урізноманітнюється десятками маршрутів екскурсійного обслуговування, що пролягають:

- 1) теренами львівських Карпат та Закарпаття, до древніх замків і ренесансних міст Львівщини;
- 2) до історико-архітектурних центрів Передкарпатського туристичного району:

- м.Самбора (засн. 1238 р.; ратуша 1668 р., костели XVI-XVIII ст.),
- м.Дрогобича (унікальні дерев'яні храми XVII ст. бойківського архітектурного стилю, костели XV ст., площа Ринок, музей “Бойківщина”),
- у старі галицькі міста Стрий, Борислав, Хирів, Добромиль.

Перспективним висококонкурентним турпродуктом Львівського Передкарпаття у найближчий час обіцяє стати мисливський туризм (с.Майдан, одне з найбільших у Карпатському регіоні мисливське господарство площею 42 тис. м²).

Карпатський туристичний район – це територія найбільшого туристичного освоєння Львівщини. Він репрезентує цілу висококонкурентних турпродуктів, що користуються стабільно високим попитом як на національному, так і на міжнародному туристичних ринках. Основна спеціалізація Карпатського району – всі види (літні й зимові) гірського туризму.

Найбільшими центрами гірського туризму є *Славське* (10 підйомників, з них 6 затверджені Міжнародною федерацією лижного спорту (FIS), у т.ч. найдовша в Україні крісельна канатна дорога протяжністю 2,7 км.) і *Сколе*. У цих гірських курортах створена сучасна інфраструктура гірськолижного спорту (крісельні та бугельні підйомники, комплекси трамплінів, трамбувальна техніка, під'їзні шляхи з паркінгами, прокат спорядження і ін.). До послуг туристів траси різної протяжності й складності, у т.ч. для сноуборду, лижного слалому. Високі стандарти обслуговування забезпечують новозбудовані спортивно-туристичні комплекси і приватні пансіонати “Бойківщина”, “Дзвінка”, “Орбіта”, “Перлина Карпат”, “У Люби”, “У Оксани” і ін. (Славське), “Динамо”, “Калина-Тростян”,

“Святослав” і ін. (Сколе), “Тисовець” (с.Козьова). Ці туркомплекси пропонують найширший спектр сервісного обслуговування, що включає в себе багату національну кухню, фітобари з коктейлями з карпатських трав, басейн, російську сауну, солярій, конгрес-зал, обмін валют, інтернет-зв'язок, супутникове телебачення, прокат гірського спорядження.

У літньо-осінній період на базі туркомплексів розвивається пішохідний і екологічний туризм. У Карпатах прокладено велосипедні й піші маршрути різних категорій складності, що охоплюють хребти Оровий, Сянський, Зелем'янка, Довжки, Буківська полонина та перевали Ужоцький, Верецький, Руський шлях.

Популярним центром екотуризму є НПП “Сколівські Бескиди” з екостежками на мальовничі карпатські вершини г.Парашка, г.Вел. Верх, г.Кремінна, до водоспаду “Кам'янка”. Не меншою популярністю користується мережа екотуристичних маршрутів в околицях гірського курорту Славське до вершин г.Магура, г.Тростян, г.Татарівка. Значним потенціалом туристичного розвитку (у т.ч. транскордонного кінного, велосипедного і пішого) володіє львівська частина міжнародного польсько-словацько-українського біосферного резервату “Східні Карпати”.

Стаціонарна рекреація розвивається у гірському бальнеологічному курорті Розлуч (“Джерела Карпат” та ін. пансіонати).

Інтенсивного розвитку у Карпатському районі набув сільський зелений туризм з самотнім етнографічним бойківським колоритом відпочинку. До переваг відпочинку в приватних агрооселях Карпат слід віднести можливість безперешкодного збору лікарських трав, ягід і грибів у довколишніх лісах, рибальства, набуття навиків власноручного приготування карпатських страв з домашньої сировини, посилення фізичної праці й опанування сільських ремесел (навики сінокосіння, заготівлі дров, розкладання гірської ватри, теслярства тощо).

Стаціонарний відпочинок у Карпатському туристичному районі Львівщини урізноманітнюється насиченою туристично-екскурсійною програмою. На вибір клієнта пропонується до двох десятків різноманітних туристичних походів та екскурсій. Найбільшою популярністю серед гостей львівських Карпат користуються комбіновані автобусно-пішохідні екскурсії:

- у Львів – архітектурну “перлину” України;
- до бюветів цілющих мінеральних вод найпопулярніших в Україні курортів Трускавця, Моршина і Східниці;
- у міжнародний біосферний резерват “Східні Карпати”, НПП “Сколівські Бескиди”, НПП “Синевир”;
- селами етнографічного краю Бойківщини з оглядом пам'яток народної архітектури XVIII-XIX ст. і музею “Бойківщина” у м.Турка;
- у середньовічний гірський Гошівський монастир й до “Скель Довбуша”;
- до Урицьких скель з руїнами давньоруської фортеці “Тустань”.

Отож, на туристичному ринку Карпатського регіону Львівська область репрезентована цілим спектром висококонкурентних турпродуктів від усіх видів (літніх і зимових) активного гірського туризму й стаціонарної гірської рекреації й до культурологічного, релігійно-паломницького, сентиментального, воєнно-екстремального туризму.

Висновки. Матеріали дослідження територіальної організації рекреаційно-туристичної сфери Львівщини та структури сучасного турпродукту регіону на міжнародному й національному туристичних ринках дають підстави

сформулювати основний висновок даного дослідження такого змісту: на туристичному ринку Карпатського регіону Львівська область репрезентована цілим спектром висококонкурентних турпродуктів від стаціонарної гірської рекреації й усіх видів (літніх і зимових) активного гірського туризму до історико-культурологічного, етнографічного, фестивального й екстремального туризму.

За набором видів і форм туристичного обслуговування, характером територіальної організації галузі та наявним потенціалом розвитку модерної туріндустрії Львівщина займає провідну позицію не лише в Карпатському регіоні, а й загалом у рейтингу туристично найпопулярніших регіонів України (внутрішній і в'їзний туризм) та Центрально-Східної Європи (міжнародний туризм).

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ “Київ. ун-т”, 2001. – 395 с. 2. Калитюк В.А. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку. – Львів: ІРД НАН України, 1999. – 162 с. 3. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В. Рекреаційна політика у Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. – Чернівці: Прут, 1995. – 72 с. 4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с. 5. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів: ІРД НАН України, 1997. – 259 с. 6. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / За ред. проф. Ф.Д. Заставного. – Київ: Знання, 2006. – 575 с. 7. Рутинський М. Й. Географія туризму України: Навч.-метод. посібник. – Львів: Фенікс, 2002. – 107 с. 8. Симоненко Б.К. Регіони України: проблеми розвитку. – К.: Наукова думка, 1997. – 382 с. 9. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування, механізм реалізації). – Чернівці: Прут, 1996. – 288 с. 10. Poluga J., Rutynski M., Zinko J. Zasoby turystyczne Ukrainy Zachodniej // Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej / Projekt PAUCI nr 00-0195-056 Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej: Kierunki i mozliwosci inwestowania w sektorze turystyki w swietle polskich doswiadczen / R.Szczecinski, J.Zinko, R.Lozynski i dr. – Warszawa: Instytut Turystyki, 2005. – S. 81-110. 11. Zinko J., Malska M., Antoniuk N., Rutynskij M., Szczeciński R., Jagusiewicz A. Potencjal turystyczny obwodów lwowskiego, iwano-frankowskiego i zakarpacieckiego (Ukraina Zachodnia) // Problemy rozwoju turystyki na Wileńszczyźnie, Mazowszu, Podlasiu, Wołyniu I Podolu. Praca zbiorowa pod red. Z.J. Przychodzenia / Roczniki Widziału Nauk Humanistycznych SGGW. T. VIII. – Warszawa: Wyd-wo SGGW, 2006. – S. 244-260.

Territorial organization of recreation-tourist complex of Lviv region in accordance to realities of modern internation market of tourist senice is analized in the article. Detail characteristics of Lviv regions tourist product that is of nation and internation impartance in the tourist market ane given. Priorities of intra-region tourist specialization and feaches of formind of the tourist regions are examined.